

WATER RESOURCES MANAGEMENT:

Water conservation and restoration

อ.เจษฎา เตชมหาศรานนท์

วิชา 04804431 ทรัพยากรน้ำและการจัดการ

Water conservation and restoration

- อนุรักษ์น้ำ (Water conservation)
- การเก็บกักรักษาน้ำ (Water restoration)

Water conservation and restoration

ทำไมจึงต้องมีการอนุรักษ์น้ำ และเก็บกักน้ำ

Water conservation and restoration

วิกฤตการณ์การขาดแคลนน้ำ, ความไม่สมดุลของทรัพยากรน้ำระหว่างฤดูแล้งและฤดูฝน, แหล่งน้ำที่มีอยู่ในปัจจุบันมีสภาพเสื่อมโทรม สาเหตุเกิดจาก

- สภาพแหล่งต้นน้ำลำธารถูกทำลาย การบุกรุกทำลายแหล่งน้ำ ทำให้ พื้นที่ต้นน้ำไม่สามารถดูดซับหรือชะลอน้ำไว้ในดิน เมื่อเกิดฝนตกหนักจึงทำให้มีน้ำไหลบ่าลงมาท่วมพื้นที่ตอนล่างอย่างรวดเร็วและรุนแรง และไม่สามารถเก็บกักน้ำเพื่อปลดปล่อยให้ได้เพียงพอในฤดูแล้ง
- สภาพน้ำท่า เนื่องจากปริมาณน้ำฝนที่ตก มีปริมาณน้อยกว่าเกณฑ์เฉลี่ย โดยเฉพาะในภาคเหนือ ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีแนวโน้มลดลง ส่งผลให้ปริมาณน้ำท่ามีปริมาณลดลงไปด้วย

Water conservation and restoration

- การใช้น้ำและความต้องการน้ำเพิ่มขึ้นในทุกกลุ่มน้ำ กิจกรรมทางอุตสาหกรรม เกษตรกรรม อุปโภคและบริโภค การท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรมล้วนเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความต้องการใช้น้ำเพิ่มมากขึ้น
- การบุกรุกทำลายพื้นที่ชุ่มน้ำต่างๆ การขยายตัวของบ้านจัดสรร โรงงานอุตสาหกรรม การพัฒนาการคมนาคมขนส่ง โดยขาดการวางแผนเมือง ก่อให้เกิดการบุกรุกทำลายพื้นที่ชุ่มน้ำ และ/หรือทำให้มีการปนเปื้อนของสารพิษลงสู่แหล่งน้ำ

Water conservation and restoration

ปรัชญา การจัดการทรัพยากรน้ำ/การจัดการลุ่มน้ำ

หากจะควบคุมสายน้ำที่ไหลเชี่ยวแล้ว จงควบคุมขุนเขาให้ได้เสียก่อน

เก็บน้ำให้อยู่กับดิน เก็บดินให้อยู่กับที่

Think of Water Think of Watershed

Water conservation

การอนุรักษ์น้ำ (ด้านปริมาณน้ำ) หมายถึง การกักเก็บน้ำฝน และน้ำที่ไหลบ่าบนผิวดิน และให้มีการสูญเสียน้ำ อันไม่เกิดประโยชน์น้อยสุด หรือให้มีการลดความต้องการน้ำ และใช้น้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การอนุรักษ์น้ำ (ด้านคุณภาพน้ำ) คุณภาพน้ำ หมายถึง ความรักษาความเหมาะสมของคุณภาพน้ำ เพื่อใช้ในกิจกรรมของมนุษย์ และเพื่อรักษาระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม คุณภาพของน้ำตามแหล่งน้ำธรรมชาติ จะเปลี่ยนแปลงไป มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยของสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญ ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ลักษณะของธรณีวิทยา พืชพรรณธรรมชาติ รวมถึงกิจกรรมของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ

ดัดแปลงจาก สุกิตติ (2554) [http://www.nsrุ.ac.th/e-learning/sukitti/](http://www.nsrु.ac.th/e-learning/sukitti/)

กรมส่งเสริมการเกษตร (2554) <http://www.doae.go.th/spp/biofertilizer/anu1.htm>

เกษม (2526)

การอนุรักษ์น้ำ ประกอบไปด้วยหลักการดำเนินการ ดังนี้

- เพิ่มแหล่งกักเก็บน้ำเพื่อให้ดินมีความชุ่มชื้นนานที่สุด โดยการปรับปรุงปฏิบัติการจัดการที่ดินเพื่อการอนุรักษ์น้ำ ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินการอนุรักษ์ทั้งดินและน้ำควบคู่กันไป
- ป้องกันการสูญเสียน้ำโดยการระเหยของน้ำบนผิวดิน ลดการสูญเสียน้ำโดยไม่เกิดประโยชน์
- ปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้น้ำ ลดความต้องการน้ำ ให้มีการใช้น้ำอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพน้ำ

Water conservation

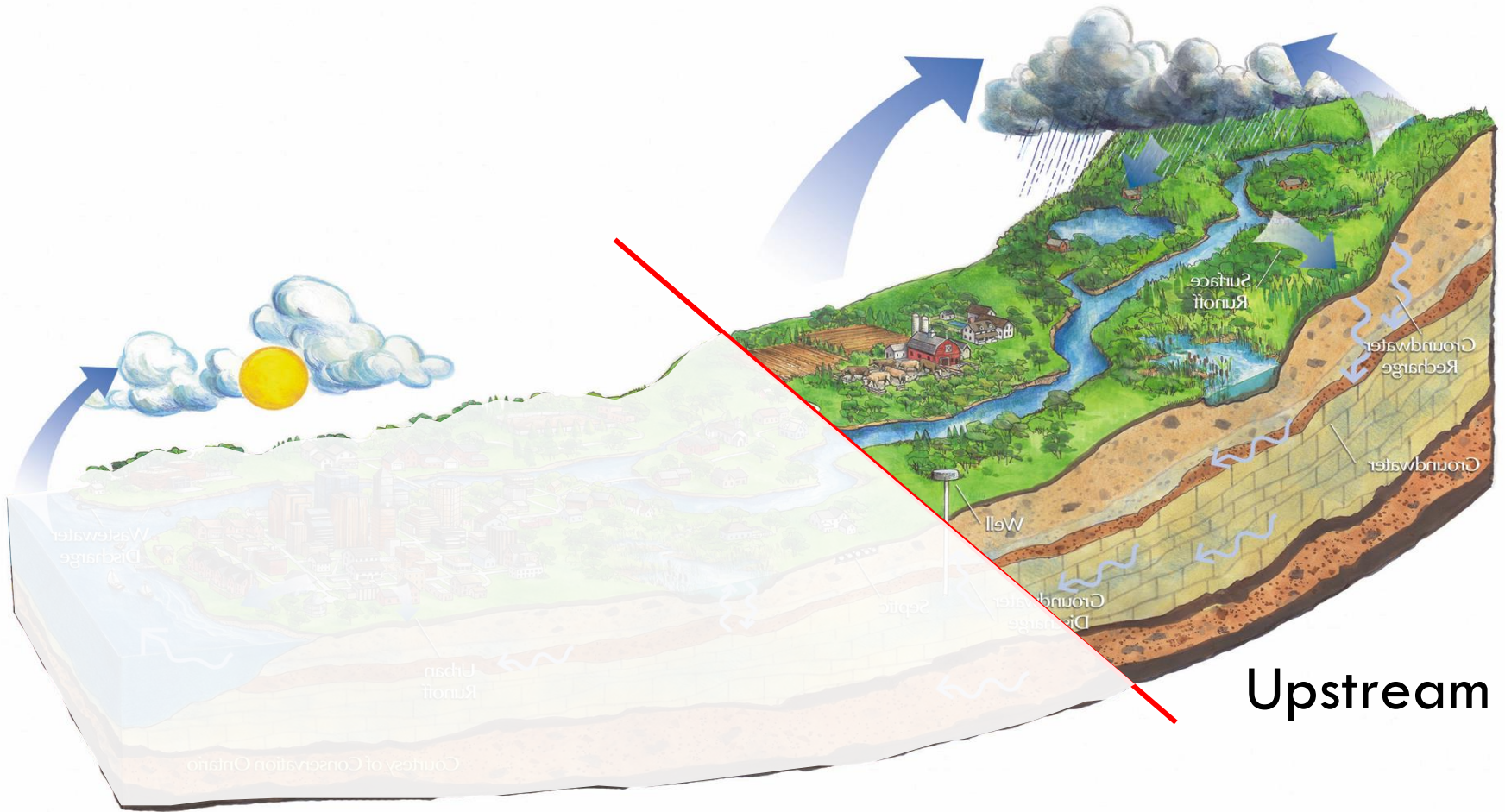
การอนุรักษ์น้ำ มีหลักวิธีการปฏิบัติ ดังนี้

1. **การใช้น้ำอย่างประหยัด** นอกจากจะลดค่าใช้จ่าย (ค่าน้ำ) แล้ว ยังทำให้ปริมาณน้ำเสียที่จะทิ้งลงแหล่งน้ำมีปริมาณน้อย และป้องกันการขาดแคลนน้ำได้ด้วย
2. **การสงวนน้ำไว้ใช้** ในสถานะที่มีน้ำมากเหลือใช้ ควรมีการเก็บน้ำไว้ เช่น การสร้างบ่อเก็บน้ำ ขุดลอกแหล่งน้ำ รวมทั้งการสร้างฝาย/อ่างเก็บน้ำ/เขื่อน และระบบชลประทาน
3. **การพัฒนาแหล่งน้ำ** ในพื้นที่ที่ขาดแคลนน้ำ จำเป็นที่จะต้องหาแหล่งน้ำเพิ่มเติม ปัจจุบันการนำน้ำบาดาลขึ้นมาใช้กำลังแพร่หลายมากขึ้นแต่อาจมีปัญหา แผ่นดินทรุด ตามมาได้
4. **การป้องกันน้ำเสีย** ไม่ทิ้งขยะ และสารพิษลงในแหล่งน้ำ น้ำเสียที่เกิดจากภาคอุตสาหกรรม โรงพยาบาล และชุมชน ควรมีการบำบัด และกำจัดสารพิษก่อนจะปล่อยลงสู่แหล่งน้ำ
5. **การนำน้ำเสียกลับไปใช้** น้ำที่ไม่สามารถใช้ได้ในการอย่างหนึ่ง อาจใช้ได้ในการอีกกิจการหนึ่ง เช่น น้ำทิ้งจากการล้างภาชนะอาหาร สามารถนำไป รดต้นไม้ได้

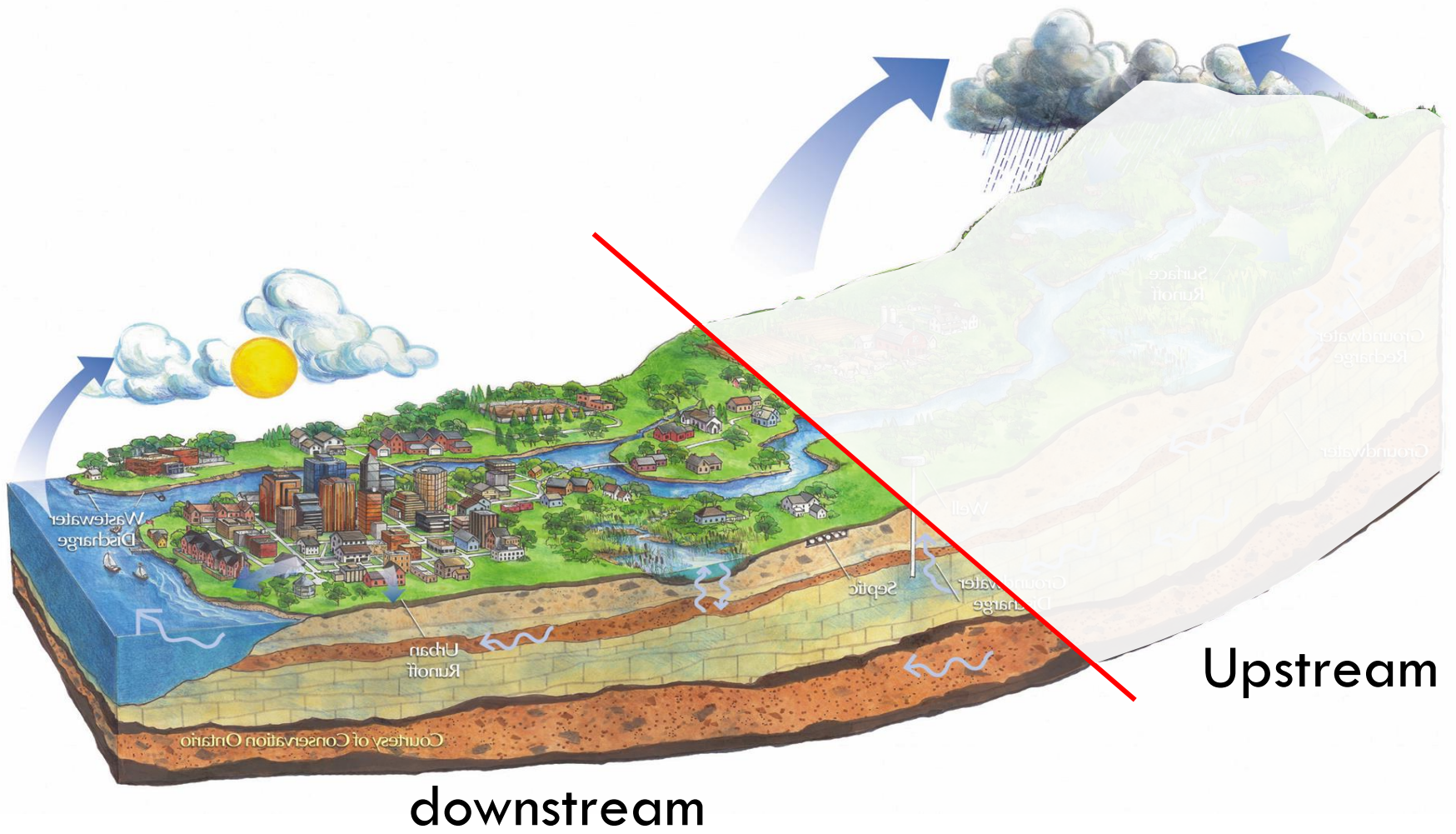
Water conservation

6. **ควรลดความต้องการในการใช้น้ำสำหรับบ้านพักอาศัยลง** โดยการจัดการภูมิทัศน์อย่างมีประสิทธิภาพ มีการนำน้ำที่บำบัดแล้วกลับมาใช้ใหม่ หรือนำน้ำใช้จากครัวเรือนในบางส่วนมาใช้ในการรดน้ำต้นไม้ เป็นต้น
7. **การใช้น้ำในงานภูมิทัศน์อย่างมีประสิทธิภาพ** การวางแผนและการจัดภูมิทัศน์ มีความเชื่อมโยงกับการใช้น้ำ มีผลกระทบอย่างมากต่อการประหยัดน้ำในการพัฒนาพื้นที่ ควรเลือกใช้วัสดุ พืชพันธุ์ ที่ต้องการน้ำน้อย
8. **การรดน้ำต้นไม้ในช่วงเวลาเย็นหรือเช้า** เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมกว่าการรดน้ำในช่วงกลางวัน เนื่องจากจะสูญเสียน้ำไปในการระเหยน้ำมาก และควรลดขนาดสนามหญ้าลง
9. **การกักเก็บน้ำฝน**
10. **การนำน้ำใช้กลับมาใช้ใหม่** น้ำที่ใช้แล้วในชุมชนมี 2 ชนิด คือ 1) น้ำจากการอาบน้ำ/ซักล้าง และ 2) น้ำจากการชำระสิ่งปฏิกูล น้ำใช้แล้วสามารถนำกลับมาใช้ในงานภูมิทัศน์ได้ และจะช่วยประหยัดน้ำได้มาก และมีธาตุอาหารที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืช

Water conservation

Water conservation

การอนุรักษ์น้ำ ในพื้นที่ต้นน้ำ (Head watershed / Upstream)

การอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร หมายถึง การใช้ การดูแลรักษา และปรับปรุง พื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณพื้นที่ต้นน้ำที่สำคัญ ได้แก่ ป่าไม้ ดิน และน้ำ ด้วยวิธีการที่เหมาะสม โดยให้มีการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติแต่น้อยแล้วได้รับประโยชน์ คุ่มค่า รวมถึงการป้องกันและรักษาทรัพยากรธรรมชาติบางอย่าง ซึ่งถูกทำลายให้มีคุณภาพ ดีดั้งเดิมหรือดีขึ้นกว่าเดิมอีกด้วย หากบริเวณใดของพื้นที่ที่มีความเสื่อมโทรม ต้องรีบ ดำเนินการปรับปรุงและฟื้นฟูพื้นที่เสื่อมโทรมเหล่านั้น ให้คืนสภาพโดยเร็วที่สุด (เล็ก, 2554 <http://www.mwater.in.th/2009/08/12>)

วิธีการอนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร โดยทั่วไปประกอบด้วย การอนุรักษ์ป่าไม้ ร่วมกับการ อนุรักษ์ดินและน้ำ ดังนี้

การอนุรักษ์น้ำ ในพื้นที่ต้นน้ำ (Head watershed / Upstream)

1. การอนุรักษ์ป่าไม้

- บำรุงรักษาสภาพป่าไม้ของบริเวณพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ให้มีความอุดมสมบูรณ์ เช่น การกำหนดพื้นที่ป่าต่างๆ ให้เป็นอุทยานแห่งชาติ การป้องกันและปราบปรามการลักลอบตัดไม้ อย่างจริงจัง การป้องกันไม่ให้มีการขยายพื้นที่การทำไร่เลื่อนลอย และการป้องกันไฟป่า
- ปรับปรุงบูรณะสภาพพื้นที่ป่าไม้ซึ่งถูกทำลายอย่างมีประสิทธิภาพและจริงจัง เช่น การปลูกซ่อมเสริมป่าในบริเวณพื้นที่รกร้างว่างเปล่า การทำสวนป่า การทำสวนพฤกษศาสตร์ หรือสวนรุกขชาติ ตลอดจนการจัดทำระบบวนเกษตร โดยปลูกพืชเศรษฐกิจที่เป็นไม้ผล หรือพืชอื่นผสมในสวนป่า
- ประชาสัมพันธ์ โดยการให้ความรู้แก่เยาวชน และประชาชน ให้ตระหนักถึงภัยอันจะเกิดขึ้นจากการที่ป่าไม้บริเวณพื้นที่ต้นน้ำลำธารถูกทำลาย และรณรงค์ให้ร่วมมือกับทางราชการในการรักษาป่าไม้อย่างกว้างขวางเป็นต้น

การอนุรักษ์น้ำ ในพื้นที่ต้นน้ำ (Head watershed / Upstream)

2.การอนุรักษ์ดินและน้ำ การอนุรักษ์ดินและการอนุรักษ์น้ำเป็นกิจกรรม ซึ่งมีผลเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กัน คือ การอนุรักษ์ดิน ดำเนินการเพื่อการลดความรุนแรงของน้ำที่ไหลบ่าบนผิวดิน (runoff/overland flow) ไม่ให้ทำความเสียหายต่อผิวดิน เช่น การชะลอกความเร็วของน้ำ หรือการเก็บกักน้ำไว้ตามลำธารลำห้วยเป็นตอนๆ เพื่อให้น้ำได้ไหลซึมลงไปเก็บสะสมอยู่ในดินให้มากที่สุด จากนั้นจึงค่อยไหลระบายออกจากดินลงสู่ลำธาร ทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง และมีประโยชน์ต่อกิจกรรมอื่นๆ ของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตชนิดอื่นๆ

การอนุรักษ์น้ำ ในพื้นที่ต้นน้ำ (Head watershed / Upstream)

2.การอนุรักษ์ดินและน้ำ

- วิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำด้วยพืช โดยการปลูกต้นไม้หรือพืชคลุมดิน เพื่อป้องกัน erosion ในบริเวณพื้นที่ต้นน้ำที่ไม่มีป่าไม้ ด้วยพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมกับพื้นที่ และวิธีการปลูก
  - **การปลูกพืชเป็นแนวตามเส้นชั้นระดับเดียวกัน** โดยการปลูกพืชชนิดใดชนิดหนึ่งเป็นแนวไปตามแนวเส้นชั้นระดับเดียวกันและตั้งฉากกับความลาดเทของพื้นที่
  - **การปลูกพืชสลับเป็นแถบ** โดยการแบ่งพื้นที่ปลูกพืชหลายชนิดเป็นแถบสลับกันและตั้งฉากกับความลาดเทของพื้นที่ มี 2 แบบ คือ ปลูกเป็นแถบลดโค้งไปตามแนวเส้นชั้นระดับเดียวกัน และปลูกเป็นแถบตั้งฉากกับความลาดเทเป็นแนวตรงขนานกัน
  - **การปลูกพืชหรือใช้วัสดุคลุมดิน** เพื่อป้องกันไม่ให้หน้าดินถูกน้ำและกระแสนลมกระทำโดยตรง และเป็นการลดการระเหยของน้ำจากดิน พืชคลุมดิน ได้แก่ พืชตระกูลถั่วและหญ้าบางชนิด ส่วนวัสดุคลุมดิน ได้แก่ เศษพืช เป็นต้น

การอนุรักษ์น้ำ ในพื้นที่ต้นน้ำ (Head watershed / Upstream)

CONTOUR STRIP CROPPING

Terracing

การอนุรักษ์น้ำ ในพื้นที่ต้นน้ำ (Head watershed / Upstream)

2.การอนุรักษ์ดินและน้ำ

- วิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำด้วยพืช

- **การปลูกต้นไม้หรือพืชหลายอย่างในพื้นที่เดียวกัน** เพื่อให้ใบพืชต่างๆสามารถคลุมพื้นที่ได้มากที่สุด เพื่อลดการถูกชะล้างพังทลายของดินและช่วยรักษาความชื้นในดินด้วย

การอนุรักษ์น้ำ ในพื้นที่ต้นน้ำ (Head watershed / Upstream)

2. การอนุรักษ์ดินและน้ำ

- วิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำด้วยวิธีกล วิธีปลูกพืชอาจใช้ไม่ได้ผลกับพื้นที่ที่ลาดชันมาก นิยมก่อสร้างหรือตัดแปลงสภาพพื้นที่ร่วมกับวิธีการอนุรักษ์ด้วยพืช เพื่อช่วยลดความเร็วของน้ำที่ไหลบ่ามาดังกล่าว นอกจากนั้น ตามร่องน้ำและลำธารต่างๆ จะนิยมก่อสร้างหรือหาวิธีเก็บกักน้ำไว้เป็นระยะๆ อีกด้วย สำหรับใช้ชะลอความเร็วของกระแสน้ำ และน้ำที่กักกั้นไว้ก็จะซึมเข้าไปเก็บขังอยู่ในดินตามตลิ่ง และท้องน้ำได้มากขึ้น

การอนุรักษ์น้ำ ในพื้นที่ต้นน้ำ (Head watershed / Upstream)

2. การอนุรักษ์ดินและน้ำ

- วิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำด้วยวิธีการ

- **การก่อสร้างคันดิน (Terracing)** การก่อสร้างคันดินกั้นน้ำห่างกันเป็นระยะๆ ตลอดความยาวของพื้นที่ลาดเอียง

คันดินขั้นบันได (bench terrace) คือ ขั้นบันไดซึ่งสร้างขึ้น โดยการทำคันดินหรือหินไปตามแนวระดับ ทำเป็นขั้น ๆ แคบ ๆ สร้างเมื่อความลาดเทเกินกว่า 15 %

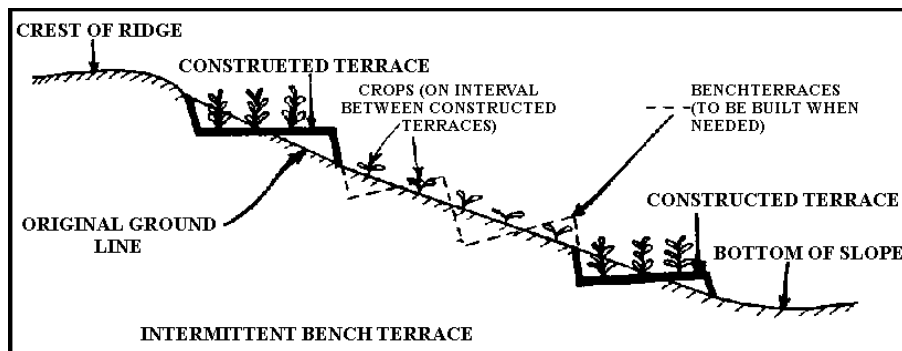
คันดินฐานกว้าง (broadbase terrace) เป็นคันดินที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับคันดินขั้นบันได แต่มีความกว้างของขั้นบันไดกว้างกว่า โดยปกติสร้างขึ้นในบริเวณที่มีความลาดชันน้อยหรือที่เกือบราบ

การอนุรักษ์น้ำ ในพื้นที่ต้นน้ำ (Head watershed / Upstream)

2. การอนุรักษ์ดินและน้ำ

- วิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำด้วยวิธีกล

- การก่อสร้างคันดิน (Terracing)

การอนุรักษ์น้ำ ในพื้นที่ต้นน้ำ (Head watershed / Upstream)

2. การอนุรักษ์ดินและน้ำ

- วิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำด้วยวิธีกล

- **การก่อสร้างขั้นบันได** บริเวณลาดเนินเขา ควรขุดตัดดินเป็นขั้นบันไดห่างกันเป็นระยะตลอดความยาวของพื้นที่ลาดเนิน

1. **ขั้นบันไดแบบราบ** มีพื้นที่ขั้นบันไดอยู่ในแนวระดับ และนิยมสร้างคันดินเพื่อกั้นน้ำที่ขอบบันไดทุกชั้นด้วย เหมาะสำหรับท้องที่ซึ่งมีฝนตกชุกและต้องการเก็บขังน้ำไว้ใช้เพาะปลูกพืชตามขั้นบันได

2. **ขั้นบันไดแบบลาดเทออก** มีพื้นที่ขั้นบันไดลาดเทออก เหมาะในพื้นที่ที่มีฝนตกน้อย

3. **ขั้นบันไดแบบลาดเทเข้า** มีพื้นที่ขั้นบันไดลาดเทเข้า ซึ่งจะสามารถดักและเก็บขังน้ำอยู่ตามขั้นบันไดได้ จึงเหมาะที่จะก่อสร้างในภูมิภาคที่มีฝนตกชุก

การอนุรักษ์น้ำ ในพื้นที่ต้นน้ำ (Head watershed / Upstream)

2. การอนุรักษ์ดินและน้ำ

- วิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำด้วยวิธีกล
  - การก่อสร้างขั้นบันได

การอนุรักษ์น้ำ ในพื้นที่ต้นน้ำ (Head watershed / Upstream)

2. การอนุรักษ์ดินและน้ำ

- วิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำด้วยวิธีกล

- **การก่อสร้างฝายปิดกั้นทางน้ำ** เหมาะสำหรับพื้นที่ต้นน้ำที่ถูกทำลายจนเสื่อมโทรม ควรสร้างฝายเป็นระยะๆ คล้ายกับอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก โดยน้ำที่เก็บกักนี้จะซึมเข้าไปในดินตามตลิ่งและท้องน้ำ เข้าไปเก็บอยู่ในช่องว่างระหว่างเม็ดดิน ทำให้เกิดความชุ่มชื้นและมีน้ำไหลออกจากดินหล่อเลี้ยงลำธารตลอดปี

ฝาย อาจสร้างด้วยวัสดุ ซึ่งมีราคาถูก และหาได้ง่ายในท้องถิ่น เมื่อต้องการฝายให้มั่นคงแข็งแรง และเก็บกักน้ำได้ดียิ่งขึ้น ต้องใช้วัสดุที่มีความคงทนถาวรเป็นหลัก

การอนุรักษ์น้ำ ในพื้นที่ต้นน้ำ (Head watershed / Upstream)

2. การอนุรักษ์ดินและน้ำ

- วิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำด้วยวิธีกล
  - การก่อสร้างฝายปิดกั้นทางน้ำ

การอนุรักษ์น้ำแหล่งน้ำ

1. ลดหรือกำจัดสิ่งปนเปื้อนมลพิษหรือสิ่งอื่นๆ ที่จะทำให้คุณภาพของแหล่งน้ำเลวลง
2. กระตุ้นให้ทุกคน มีหน้าที่รักษาคุณภาพของน้ำสำหรับการอุปโภคและบริโภค
3. ป้องกัน หรือลดการปล่อยของเสียโดยตรงหรือโดยทางอ้อม หรือการใช้ที่ดินในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำ
4. ผู้ใช้น้ำและที่ดินทั้งหมดจะต้องมีความรับผิดชอบในการป้องกันมลพิษทางน้ำ
5. หน่วยงานราชการต้องร่วมมือในการจัดการ การติดตาม และการปฏิบัติตามกฎหมายทรัพยากรน้ำ
6. ผู้จัดหาน้ำ ทั้งบุคคล หรือหน่วยงาน จะต้องรักษาคุณภาพของน้ำให้ดี
7. พิจารณาผลกระทบของทรัพยากรดิน น้ำ และอากาศ โดยการจัดการแบบผสมผสาน

การอนุรักษ์น้ำแหล่งน้ำ

8. ห้ามเล่นกีฬาในบริเวณแหล่งน้ำที่ใช้ในการอุปโภคและบริโภค โดยเฉพาะกีฬาที่ผู้เล่นสัมผัสน้ำโดยตรง เช่น วายน้ำ สกีนน้ำ เป็นต้น
9. ห้ามใช้แหล่งน้ำ ซึ่งเก็บไว้ใช้อุปโภคบริโภคเป็นแหล่งพักผ่อนอย่างเคร่งครัด
10. มีการควบคุมคุณภาพของน้ำในแหล่งน้ำ เพื่อจะได้มีการใช้น้ำอย่างปลอดภัยและประหยัด
11. ลดการระเหยน้ำ โดยการ ควบคุมวัชพืชน้ำ การลดเนื้อที่ผิวน้ำที่อิสระการปกคลุม และป้องกันผิวน้ำอิสระ

การอนุรักษ์น้ำบนพื้นที่เพาะปลูก (Water conservation on the cultivated field)

- การควบคุมน้ำที่ไหลบ่าบนผิวดิน
  - เพิ่มอัตราการซึมน้ำของดิน
  - เพิ่มการกักเก็บ เพื่อให้น้ำมีเวลาอยู่บนผิวดินให้นานขึ้น
  - การเพิ่มการสกัดกั้นของฝน โดยการคลุมดิน

หลักการควบคุมน้ำไหลบ่า

- การลดความเร็วของน้ำที่ไหลบ่าบนผิวดิน โดยบังคับให้น้ำไหลทางด้านข้าง แทนที่การไหลตรงไปตามทิศทางของความลาดเทของพื้นที่ หรือการลดความลาดเทของพื้นที่ด้วยการปรับพื้นที่ หรือการเพิ่มความขรุขระของผิวดิน โดยการพรวนดิน หรือเพิ่มก้อนดินที่มีความทนทานต่อแรงปะทะของน้ำ หรือการคลุมดิน

การอนุรักษ์น้ำบนพื้นที่เพาะปลูก (Water conservation on the cultivated field)

- การควบคุมน้ำที่ไหลบ่าบนผิวดิน
  - การเพิ่มการกักเก็บน้ำที่ผิวดิน คือ การทำแก้มลิงไว้
  - การลดแรงปะทะของเม็ดฝนที่กระทบดิน โดยการคลุมดิน ทำให้เม็ดฝนตกลงมาที่ผิวดินที่มีสิ่งปกคลุม ลดแรงปะทะ
  - การปรับปรุงโครงสร้างของดิน โดยทำให้ดินมีช่องว่างมากขึ้น มีก้อนดินที่มีความเสถียรเกิดขึ้น เพื่อให้การถ่ายเทน้ำ ถ่ายเทอากาศเป็นไปด้วยดี มีผลทำให้การซาบซึมน้ำเป็นไปด้วยความสะดวก การปรับปรุงโดยการไถพรวนที่เหมาะสมและทำในเวลาที่ถูกต้อง การใส่อินทรีย์วัตถุลงไปในดิน การปลูกพืชหมุนเวียนที่มีพืชตระกูลถั่วและพืชตระกูลหญ้าร่วมด้วยก็จะเป็นการปรับปรุงโครงสร้างของดินที่ดี

การอนุรักษ์น้ำบนพื้นที่เพาะปลูก (Water conservation on the cultivated field)

■ การควบคุมน้ำที่สูญเสียไปโดยการระเหย

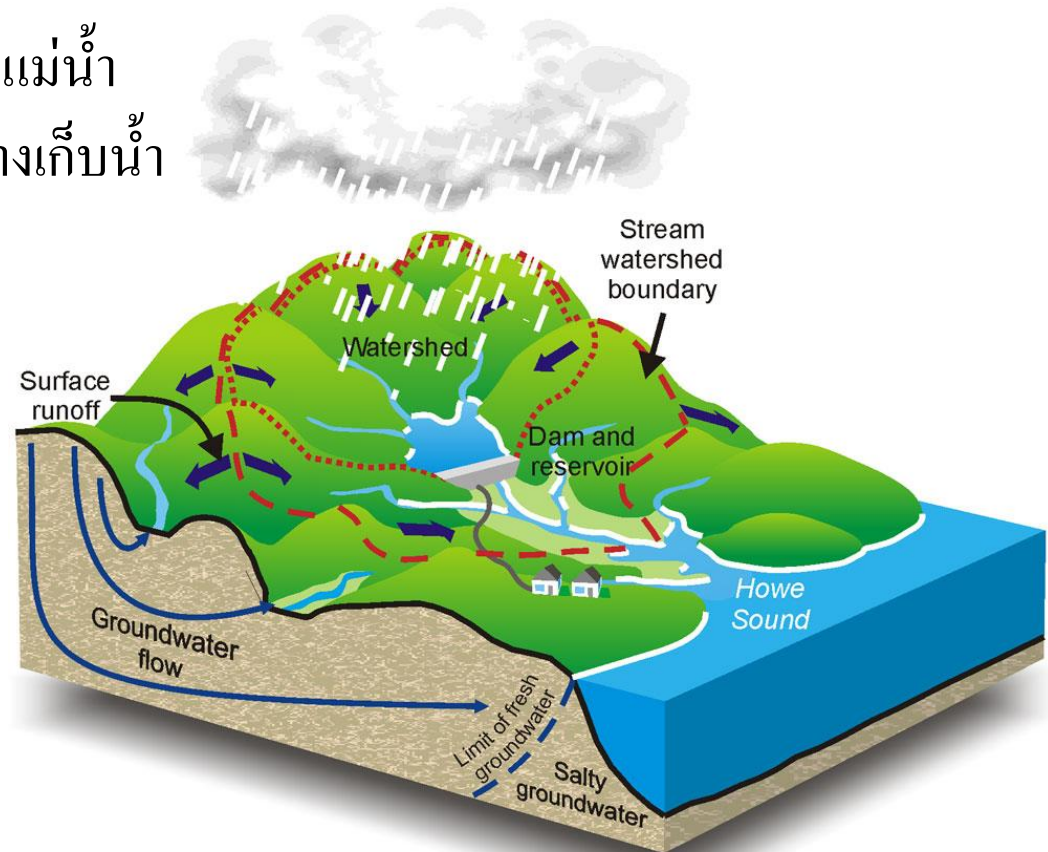
- การคลุมดินด้วยพืช การคลุมดินด้วยเศษเหลือของพืช
- การคลุมดินด้วยวัสดุอื่น ๆ เช่น กรวดหรือก้อนหิน
- การไถพรวน สามารถควบคุมการระเหยน้ำจากดินได้โดยลดปริมาณวัชพืช

นอกจากนี้การไถพรวนในขณะที่ดินมีความชื้นเหมาะสมทำให้ดินร่วน น้ำในดินเคลื่อนที่ได้สะดวก

WATER RESTORATION

การเก็บกักทรัพยากรน้ำ

- แหล่งน้ำบนผิวดิน และแหล่งน้ำใต้ผิวดิน
  - การเก็บกักน้ำไว้ในลำธาร และในแม่น้ำ
  - การเก็บกักน้ำไว้ในสระน้ำ และอ่างเก็บน้ำ
  - การเก็บกักไว้ในดิน และหิน

การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในดิน

การเก็บน้ำไว้ในดินได้มาก น้ำที่เก็บไว้จะเป็นประโยชน์ต่อพืชที่ปลูก แต่มีบางชุดดินบางที่มีชั้นดินแน่นทึบมาก (เกิดขึ้นในระดับความลึกชั้นไทรอาน เราเรียกว่า ชั้นดินดาน (plow pan)) น้ำซึมผ่านได้ยาก

การจัดการการเก็บกักน้ำในดิน

- ทำลายชั้นดินนี้เพื่อเพิ่มการกักน้ำในดิน วิธีหนึ่ง
- การใส่อินทรีย์วัตถุในดินทรายจัด การใส่อินทรีย์วัตถุลงไปในดินจะทำให้ดินอุ้มน้ำได้มากกว่า 100 เปอร์เซ็นต์
- การทำลายวัชพืชต่าง ๆ ในแปลงปลูกพืช
- การควบการระเหยน้ำจากดิน

WATER RESTORATION

การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในดิน

ตำรับ	ความสามารถในการอุ้มน้ำของดิน* (เปอร์เซ็นต์)	น้ำหนักแห้งต่อตัน* (กรัม)
1. ดิน	32.7	10.3
2. ดิน + ปุ๋ยเคมี	32.6	15.6
3. ดิน + สลัด + ปุ๋ยเคมี	50.5	36.5
4. ดิน + สลัดอายุปานกลาง + ปุ๋ยเคมี	72.0	92.7
5. ดิน + สลัดอายุเกินหนึ่งปี + ปุ๋ยเคมี	68.0	48.9
6. สลัดอายุเกินหนึ่งปี	80.3	109.4

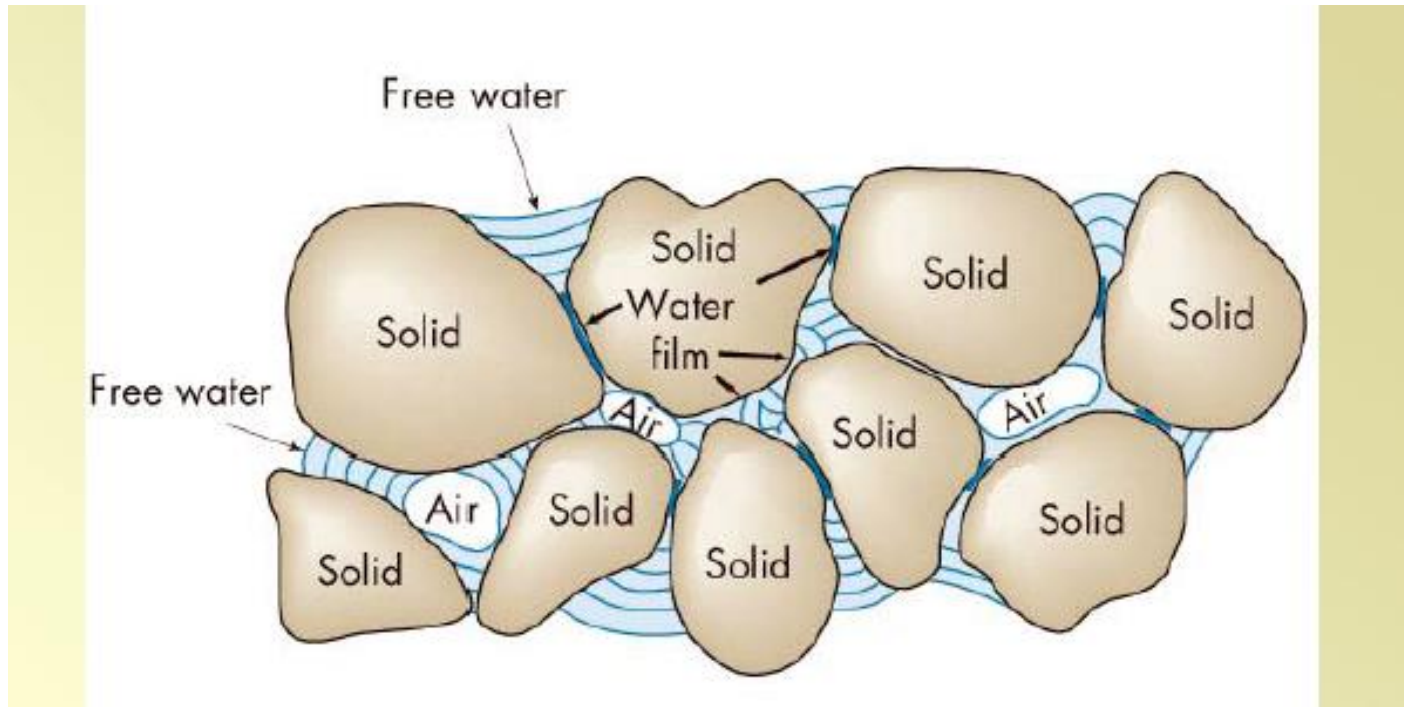
ที่มา (Jantawat, 1980)

WATER RESTORATION

การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในดิน

น้ำเป็นสารประกอบ Dipolar compound จึงทำให้น้ำดึงดูดกับสารอื่น และเป็นตัวทำละลายที่ดี ดินที่มีน้ำอยู่เต็มทุกช่องว่างในดิน (Saturated soil)

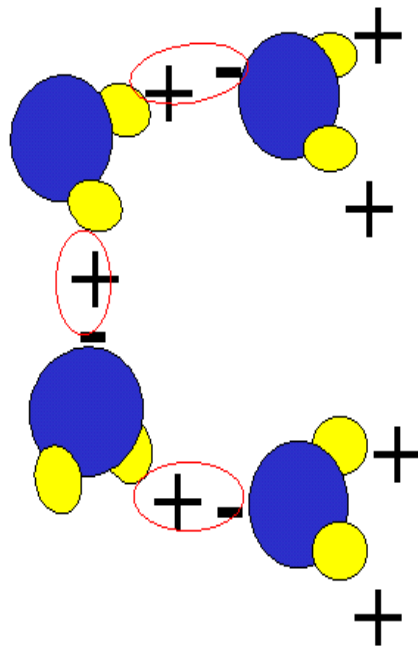
ในสภาพธรรมชาติทั่วไปจะมีน้ำขังเต็มบางส่วนช่องว่างในดิน (Unsaturated soil)

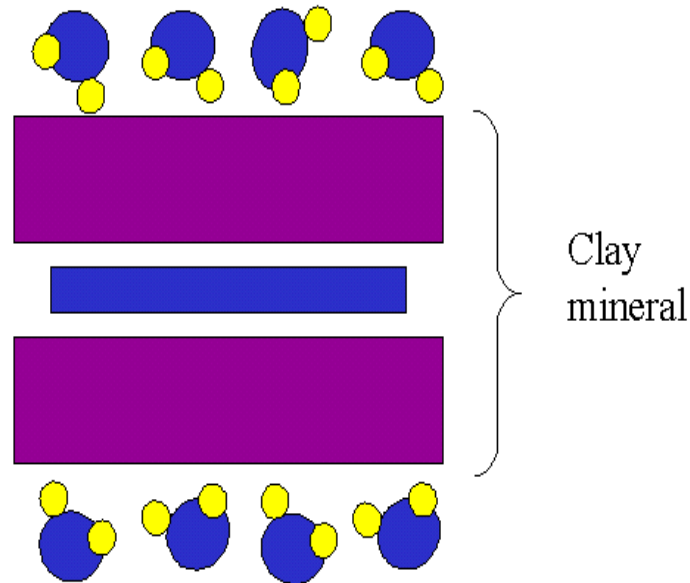
WATER RESTORATION

การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในดิน

- A. Adhesion เป็นการดูดกันระหว่างสารที่ต่างกัน เม็ดดิน กับ น้ำ
- B. Cohesion เป็นการดูดกันระหว่างสารที่เหมือนกัน น้ำ กับ น้ำ

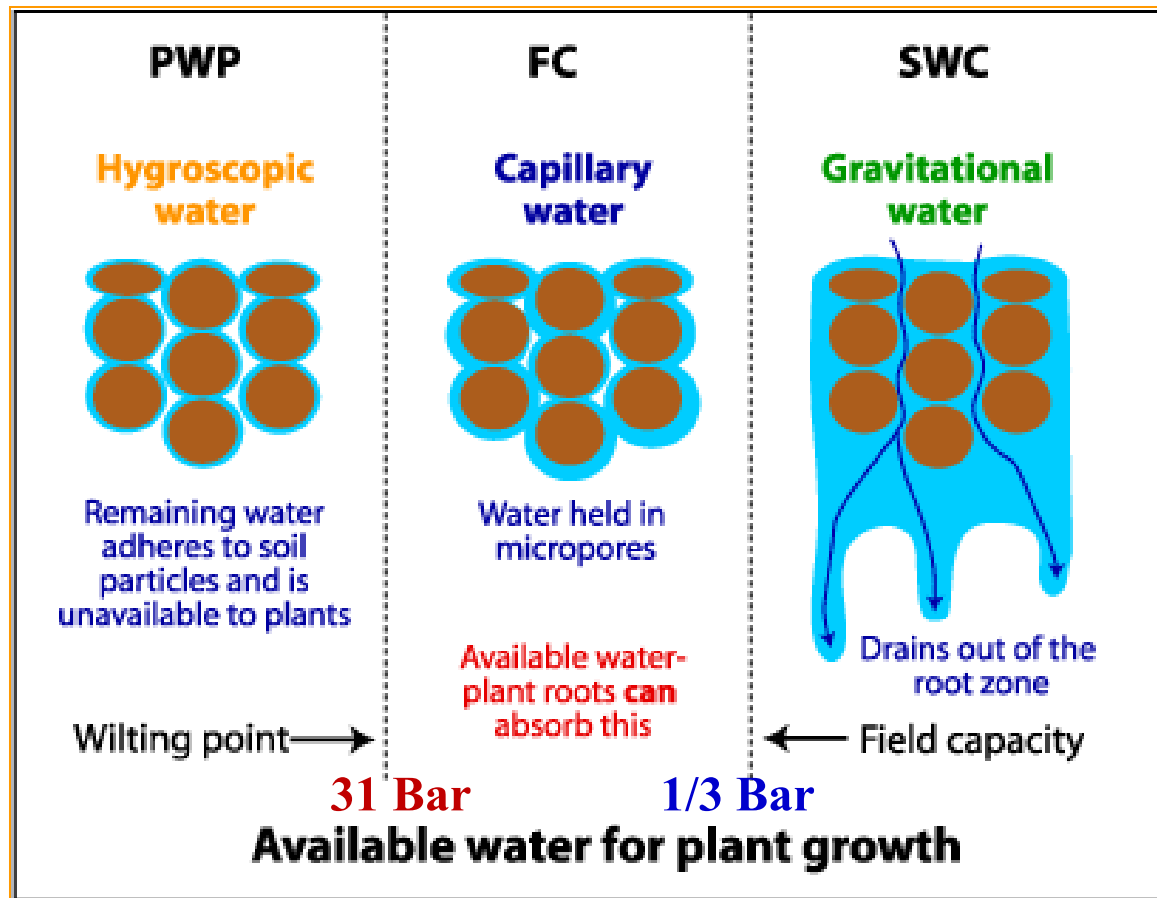
Cohesion

Adhesion

WATER RESTORATION

การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในดิน

WATER RESTORATION

การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในดิน

การกระจายขนาดช่องว่างในดิน

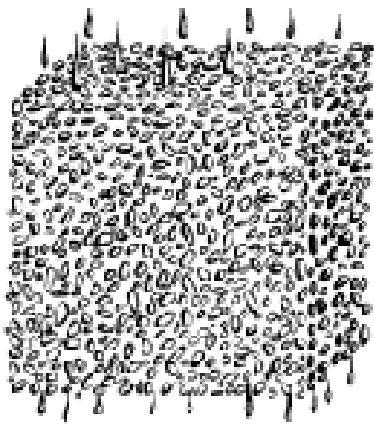
ช่องว่างขนาด > 30 ไมครอน	ระบายน้ำอย่างรวดเร็ว
ช่องว่างขนาด 9-30 ไมครอน	ระบายน้ำอย่างช้าๆ
ช่องว่างขนาด 0.2-9 ไมครอน	ไม่ระบายน้ำสู่ลำธารแต่พืชนำไปใช้
ช่องว่างขนาด < 0.2 ไมครอน	ไม่ระบายน้ำและพืชนำน้ำไปใช้ไม่ได้

WATER RESTORATION

การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในดิน

โครงสร้างของดิน และการเก็บกักน้ำ

Single grain

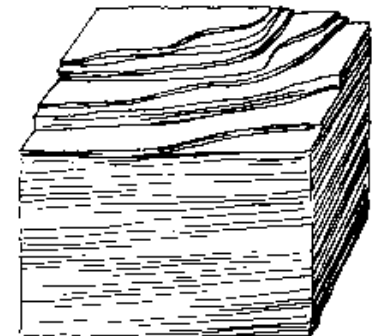

rapid

- ดินที่มีเนื้อดินเป็นเม็ดเดี่ยว
  - ดินทรายไม่มีโครงสร้าง
  - น้ำซึมซาบได้เร็วมาก

- ดินที่มีเนื้อดินแน่นทึบ
  - ดินเหนียวไม่มีโครงสร้าง
  - น้ำซึมซาบได้ช้ามาก

MASSIVE

Slow

WATER RESTORATION

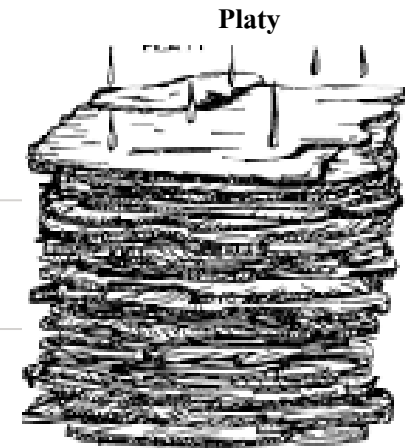
การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในดิน

โครงสร้างของดิน และการเก็บกักน้ำ

Moderate

- ดินที่มีโครงสร้างแบบรูปเหลี่ยม
  - ดินที่มีการสลายตัวจากหินดินดาน
  - น้ำซึมซาบได้ดีมาก
  - ระบายน้ำได้เร็วมาก

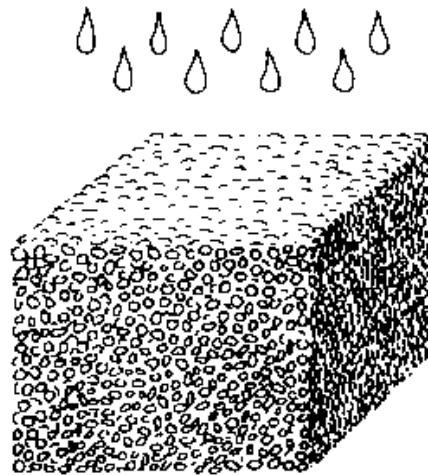
Slow

- ดินที่มีโครงสร้างเป็นแผ่น
  - ดินเหนียวที่เกิดจากการทับถมกันของตะกอน
  - น้ำซึมซาบได้ช้ามาก

WATER RESTORATION

การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในดิน

GRANULAR

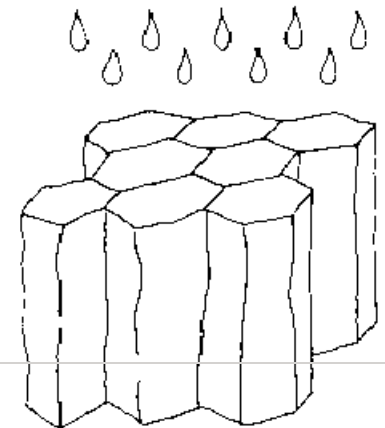
rapid

- ดินที่มีโครงสร้างหลวม

- ดินที่เกิดจากการตกตะกอนโดยลมและน้ำ
- มีสารเชื่อมระหว่างเม็ดดิน
- มีช่องว่างขนาดใหญ่และเล็ก
- ระบายน้ำได้ดี
- เก็บน้ำได้

โครงสร้างของดิน และการเก็บกักน้ำ

PRISMATIC

ดินที่มีโครงสร้างเป็นแท่ง

- ดินที่เกิดจากการตกตะกอนของดินเหนียวที่ขยายตัวได้มาก เมื่อแห้ง (montmorillonite) - ระบายน้ำได้ดีเมื่อยังไม่อิ่มตัว
- ระบายน้ำได้ไม่ดีเมื่ออิ่มตัวด้วยน้ำ

WATER RESTORATION

การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในดิน (พื้นที่ป่าไม้)

ป่าไม้มีส่วนลดความรุนแรงของเม็ดฝนที่จะกระทบดิน โดยตรง โดยเรือนยอดเป็นที่รองรับ (Interception = น้ำพืชยึด) ส่วนเกินจะหล่นลงสู่พื้นดิน (Throughfall = น้ำพืชหยด) และนอกจากนั้นก็จะไหลลงตามลำต้น (Stemflow = น้ำไหลตามต้น) กระบวนการเหล่านี้เป็นส่วนชะลอให้น้ำฝนลดความเร็วลง เพื่อให้ดินป่าไม้ซึมซับน้ำไว้ได้ ลดการเกิด runoff และ Overland flow

WATER RESTORATION

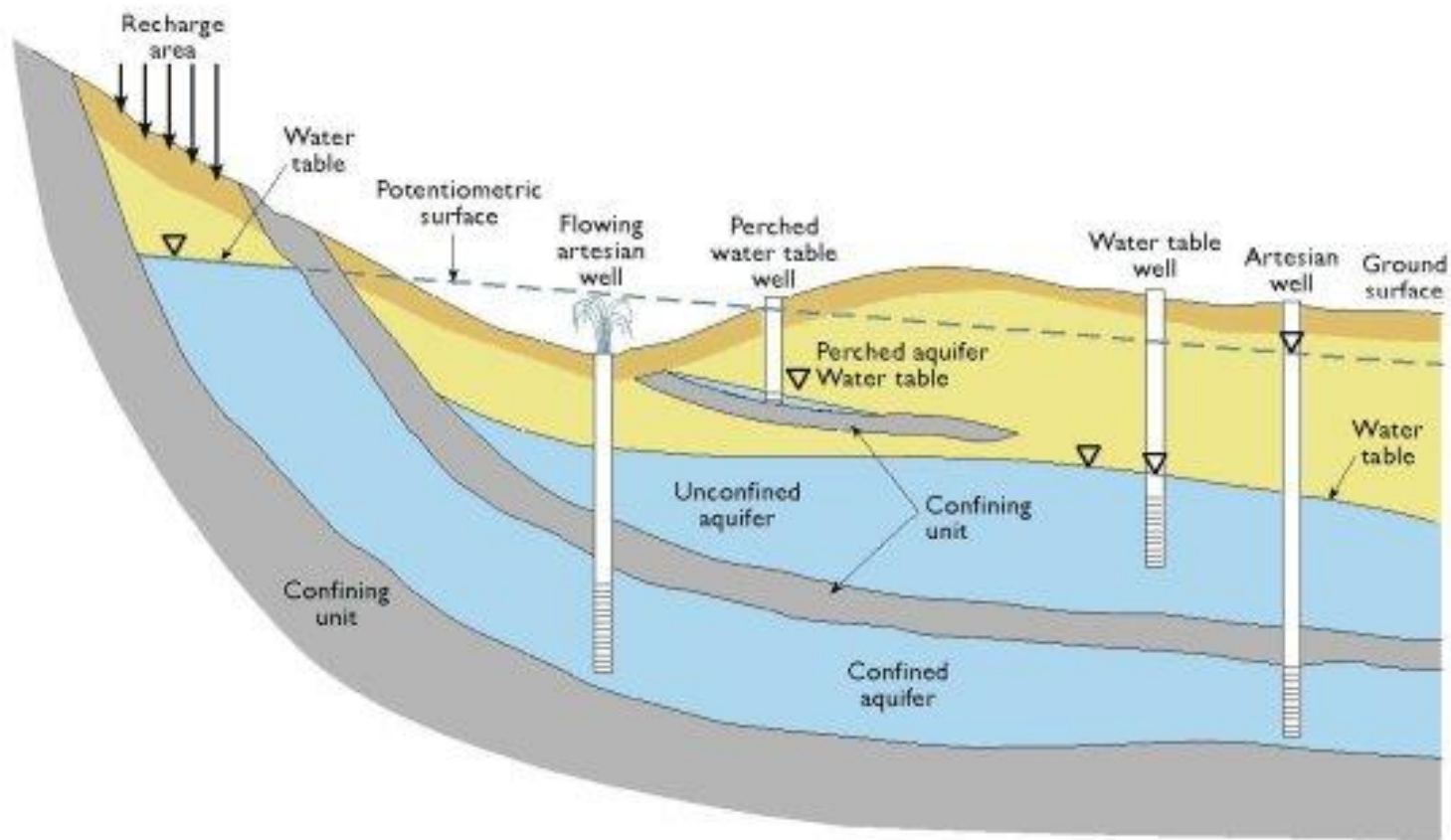
การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในดิน (พื้นที่ป่าไม้)

ลำดับ	ชนิดป่า	จังหวัด	ความลึกของ ชั้นดิน(cm)	ความพรุน ของดิน (%)	ปริมาตรของดิน ทั้งหมด (ลบ.ม.)	ปริมาณน้ำที่เก็บกักไว้ ในดิน (ลบ.ม.)
1	ป่าดิบชื้น	สงขลา	100	47.82	1,000,000	478,200
2	ป่าดิบแล้ง	นครราชสีมา	70	45.49	700,000	318,430
3	ป่าดิบเขา	เชียงใหม่	150	63.17	1,500,000	947,550
4	ป่าเต็งรัง	นครราชสีมา	30	48.05	300,000	144,150
5	ป่าเบญจ พรรณ	ลำปาง	60	43.53	600,000	261,180

WATER RESTORATION

การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในหิน

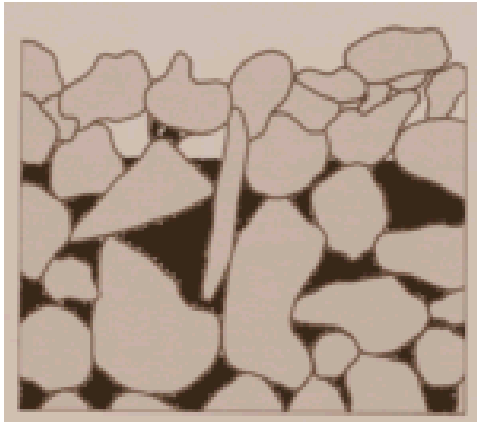
- น้ำในหินจะมีมากเฉพาะในหินทราย และในรอยแตก

Modified after Harijan and others, 1989

WATER RESTORATION

การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในหิน

- รอยแตกของหินตะกอนคัด

ขนาดใหญ่ มีช่องว่างมาก

- ตะกอนกรวดขนาดใหญ่ ใน

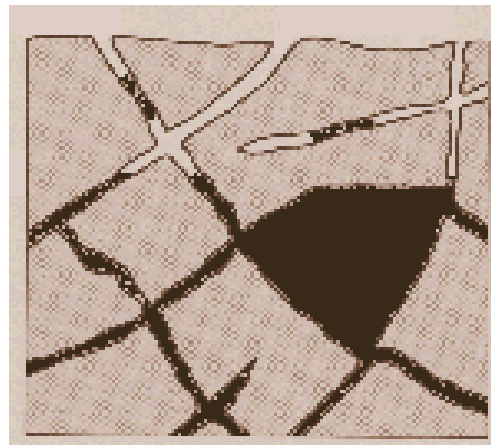
หินตะกอนละเอียดช่องว่าง

เกือบไม่มี

- รอยแตกของหินตะกอนคัดขนาดเล็ก มี

ช่องว่างน้อย

- ตะกอนกรวดขนาดเล็ก มีช่องว่างเท่าขนาดเม็ดกรวด

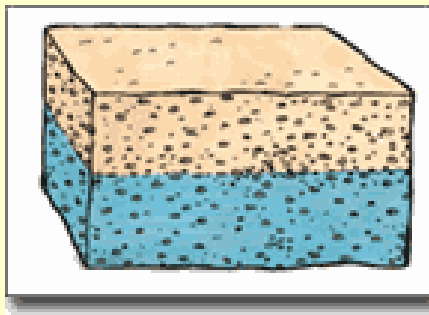
- ช่องว่างในหินปูน

- ช่องว่างตามรอยแตกในหิน

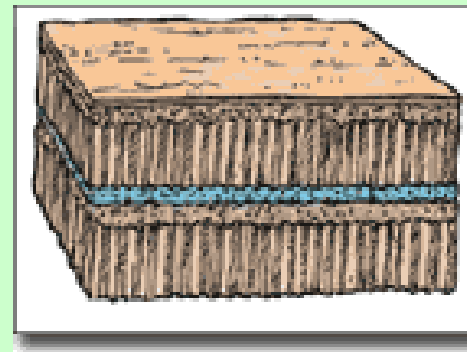
WATER RESTORATION

การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในหิน

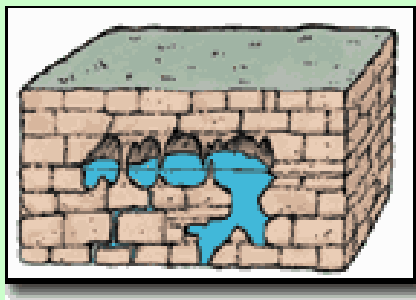
•ขนาดช่องว่างของหินประเภทต่างๆ

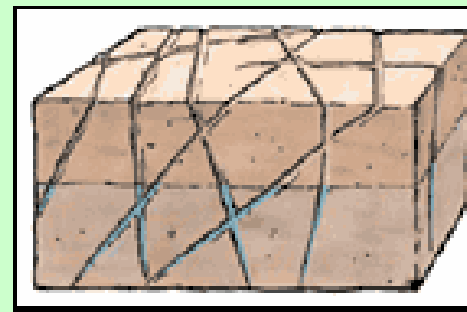
Unconsolidated sediment aquifer (the Rathdrum Prairie-Spokane Aquifer)

Basalt aquifer (West Plains Aquifer)

Limestone aquifer

Typical fractured aquifer

WATER RESTORATION

การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในลำธาร และในแม่น้ำ

- การเก็บกักน้ำไว้ในลำธารโดยการสร้างฝายผสมผสานแบบหินทิ้ง
ฝายผสมผสานแบบหินทิ้ง เหมาะสำหรับ
พื้นที่หรือลำธารอันดับที่ 1 ที่มีหินจำนวนมาก
ความลาดชันน้อย ปริมาณการไหลของน้ำใน
ลำห้วยไม่มาก สามารถจะทำได้ทั้งฝายหินทิ้ง
มีคอนกรีตยาแนวช่องว่างระหว่างหิน

- ด้านบนน้ำผ่านได้ตะกอนถูกกักไว้
- ด้านล่างน้ำผ่านได้ยากติดกำแพงดินเหนียว

WATER RESTORATION

การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในลำธาร และในแม่น้ำ

- การเก็บกักน้ำไว้ในลำธารโดยการสร้างฝายผสมผสานแบบกระสอบ

ฝายผสมผสานแบบกระสอบ เหมาะสำหรับ ลำธารอันดับที่ 1 ที่มีความลาดชันน้อย มี ปริมาณน้ำไหลไม่มากและลำห้วยมีขนาด ไม่กว้างมาก

- ด้านบนน้ำผ่านได้และตะกอนผ่านได้ยาก
- ด้านล่างน้ำผ่านได้ยากติดกำแพงดินเหนียว

WATER RESTORATION

การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในลำธาร และในแม่น้ำ

- การเก็บกักน้ำไว้ในลำธารโดยการสร้างฝายต้นน้ำลำธารแบบกึ่งถาวร

ฝายต้นน้ำลำธารแบบกึ่งถาวร เป็นฝายชนิดหินก่อคอนกรีตเสริมเหล็ก เป็นฝายที่มีความมั่นคงแข็งแรงพอสมควร ซึ่งจะดำเนินการก่อสร้างบริเวณลำธารอันดับที่ 2 หรือ 3

- น้ำผ่านไม่ได้

WATER RESTORATION

การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในลำธาร และในแม่น้ำ

- การเก็บกักน้ำไว้ในลำธารโดยการสร้างฝายต้นน้ำลำธารแบบถาวร

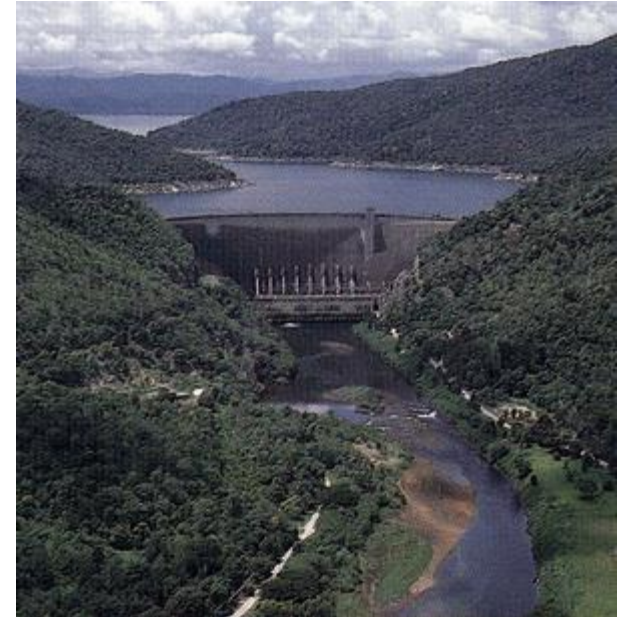
ฝายต้นน้ำลำธารแบบถาวร เป็นฝายชนิดหินก่อคอนกรีตเสริมเหล็ก เป็นฝายที่มีความมั่นคงแข็งแรงพอสมควร ซึ่งจะดำเนินการก่อสร้างตอนปลายของลำธารอันดับที่ 3 หรือ 4

WATER RESTORATION

การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในสระ อ่างเก็บน้ำ เขื่อน

- การเก็บกักน้ำไว้ในลำธารโดยการสร้างเขื่อน

เขื่อน เป็นการเก็บกักน้ำที่สร้างปิดกั้นลำน้ำธรรมชาติ ระหว่างหุบเขาหรือเนินสูง เพื่อกักกั้นน้ำที่มีไหลมามากใน ฤดูฝนเก็บไว้ทางด้านเหนือเขื่อน (Upstream) ทำให้เกิด เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดต่างๆ ซึ่งน้ำที่เก็บไว้นี้จะนำออกมา ทางอาคารที่ตัวเขื่อนได้ตลอดเวลาที่ต้องการ โดยอาจจะบาย ลงไปตามลำน้ำให้กับเขื่อนทดน้ำที่สร้างอยู่ทางตอนล่าง (Downstream) หรืออาจส่งเข้าคลองส่งน้ำสำหรับโครงการ ชลประทานที่มีคลองส่งน้ำรับน้ำจากเขื่อนเก็บกักน้ำนั้น โดยตรง

WATER RESTORATION

การเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ในสระ อ่างเก็บน้ำ เขื่อน

- การเก็บกักน้ำไว้ในลำธารโดยสระน้ำหรืออ่างเก็บน้ำ
แอ่งสำหรับกักเก็บน้ำ หรือ บึง/หนอง/ทะเลสาบ ที่มนุษย์
สร้างขึ้น เพื่อเก็บน้ำสำหรับการใช้ในหลากหลาย
จุดประสงค์ อ่างเก็บน้ำถูกสร้างขึ้นจากคอนกรีต ดิน หิน
อ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ (cistern) อ่างเก็บน้ำ (reservoir)
โดยทั่วไปอ่างเก็บน้ำมี 3 ประเภท
  1. อ่างเก็บน้ำตามหุบเขา
  2. อ่างเก็บน้ำที่มีขอบเขตล้อมรอบ
  3. อ่างเก็บน้ำที่ถูกปิดล้อมทั้งด้านข้างและด้านบน เพื่อจะ
เก็บรักษาวัตถุดิบคุณภาพสูง เช่น น้ำคั้น (อาจเรียกว่า อ่าง
เก็บน้ำเพื่อการบริการ (serviced reservoirs))

Thank you for attention

ความรู้ คือ อำนาจ

น้ำไหลลงสู่ที่ต่ำฉันใด เราก็กลายเป็นคนฉลาดในช่วงเวลาลำบากฉันนั้น